

**Lovel T. W. I. (Red.) 1979 — Woodland grouse symposium at Culloden House, Inverness, Scotland, December 4th-8th, 1978 — World Pheasant Association, Suffolk, England, ss. 180.
[ISBN 0-906864-00-3]**

W dniach 4—8 grudnia 1978 r. odbyło się w Szkocji pierwsze międzynarodowe sympozjum poświęcone kurakom leśnym z rodziny *Tetraonidae*, zorganizowane przez World Pheasant Association przy współudziale International Council for Bird Preservation, Royal Zoological Society of Scotland i Game Conservancy. Uczestniczyło w nim 41 osób z kilkunastu krajów Europy oraz goście z Kanady i Chin. Celem spotkania była prezentacja prowadzonych obecnie badań oraz stworzenie platformy do planowania przyszłych badań, ochrony i gospodarowania populacjami kuraków leśnych, głównie głuszca, *Tetrao urogallus* L., i cietrzewia, *Lyrurus tetrix* (L.). Te stosunkowo liczne jeszcze gatunki, zamieszkujące strefę lasów w klimacie umiarkowanym, mają znaczenie z jednej strony jako obiekt polowań, z drugiej jako biowskaźniki przekształceń, jakim ulegają lasy półkuli północnej.

Książka zawiera streszczenia 26 referatów, połączonych w 5 grup tematycznych.

1. **Sytuacja obecna.** W 7 referatach przedstawiono tu liczebność i obecną sytuację ekologiczną głuszca i cietrzewia w większości krajów Europy. Najlepsza jest sytuacja w Skandynawii, gdzie liczebność tych ptaków oprócz krótko- i długoterminowych fluktuacji wykazuje wprawdzie słabą tendencję spadkową, ale stale się na nie poluje i to w sezonie jesienno-zimowym (a nie na tokach, jak w środkowej Europie). Do zwierzyny łownej, choć z ograniczeniami, zaliczane są także w Polsce, Austrii i Jugosławii. Pod pełną ochroną jako gatunki zagrożone znalazły się one w RFN, Danii, Belgii, Szwajcarii i Francji (oprócz rejonu Pirenejów).

2. **Ekologia *Tetraonidae*.** Zamieszczono tu 7 artykułów, m.in. interesującą pracę J. F. Bendella i F. C. Zwickela na temat liczebności i rozmieszczenia trzech amerykańskich gatunków (*Canachites canadensis*, *Dendragapus obscurus* i *Bonasa umbellus*) zbliżonych do naszego jarząbka, związanych z lasami iglastymi Kanady i USA. (Na wszystkie trzy gatunki poluje się, odstrzelując ok. 25% osobników obu płci rocznie). Bardzo szczegółowe badania populacyjne, m.in. przy użyciu radiotelemetrii, wykazują różne mechanizmy regulacji liczebności, mimo że gatunki te zamieszkują prawie te same tereny i podobne biotopy. Tylko u *B. umbellus* stwierdzono cykliczne wahania liczebności, typowe dla europejskich *Tetraonidae*, a ich przyczyną są zmiany śmiertelności osobników dorosłych.

L. N. Ellison porównuje populacje cietrzewia pod presją polowania oraz chronione na terenie francuskich Alp nie stwierdzając wpływu odstrzału (nawet do 50% samców) na produktywność populacji. J. Porkert omawia wpływ czynników antropogennych na populacje *Tetraonidae* w Czechosłowacji. Twierdzi m.in., że niepokojenie ptaków na tokowiskach obniża aktywność terytorialną samców, przez co zaburza etologiczne uwarunkowanie kopulacji. Za ważny czynnik uważa pH gleby, które gwałtownie spada w okresie roztopów, powodując niszczenie łąnów *Vaccinium myrtillus*, rośliny skądinąd acydofilnej, jednego

z głównych składników pokarmu kuraków leśnych, szczególnie głuszca. Winę za to ponoszą elektrownie termiczne i duże zakłady chemiczne.

A. V. Andreev omawia metodykę i wyniki badań bioenergetycznych ptaków z rodzajów *Tetrao*, *Tetrastes*, *Lyrurus* i *Lagopus* z punktu widzenia ekologii populacyjnej, E. Pulliainen pokarm głuszca z północnej Finlandii. Prof. Glutz von Blotzheim przedstawia badania nad cietrzewiem i jarząbkiem, prowadzone w Szwajcarii.

3. **Metodyka.** P. Angelstam prezentuje wyniki badań radiotelemetrycznych nad sukcesem lęgowym i przeżywalnością cietrzewi w Szwecji i wykazuje, że krótkoterminowe zmiany liczebności są wynikiem presji drapieżników, szczególnie wysokiej w latach po szczytach liczebności gryzoni. Zalety i wady stosowania metody telemetrycznej omawiają A. Lance i A. Watson. G. Pots opierając się na udanej próbie modelowania populacji kuropatwy omawia możliwość zastosowania metod symulacyjnych w badaniu dynamiki populacji rzadszych gatunków *Tetraonidae*.

4. **Behawior.** Bardzo ciekawe są wyniki 15-letnich badań tokowisk głuszców, przedstawione przez F. Müllera, który uważa toki za zachowanie terytorialne z różnymi płynącymi stąd konsekwencjami.

5. **Gospodarowanie populacjami *Tetraonidae*.** R. Moss, D. Weir i A. Jones przedstawiają gruntowne i bardzo przekonujące metodycznie badania w tym aspekcie populacji głuszca w Szkocji; bardziej ogólnie sytuację w Czechosłowacji omawia L. Bancik. Bardzo interesujący jest przedruk wcześniej już publikowanej pracy Sir Ch. Levera na temat występowania głuszca na Wyspach Brytyjskich, gdzie wyginął on zupełnie w drugiej połowie XVIII w. i został skutecznie reintrodukowany w XIX w.

W ostatniej części omówiono pokrótce prowadzone i planowane badania nad głuszcem i cietrzewiem we Francji, RFN, Wielkiej Brytanii, Danii, Norwegii, Szwecji i Finlandii, dotyczące głównie dynamiki liczebności, pokarmu, wymagań środowiskowych, wpływu polowania i innych rodzajów antropopresji oraz metod ochrony.

Zbiorek zaopatrzony jest w dodatek z danymi o liczebności, jej trendach, terminach i rodzajach polowań oraz metodach ochrony głuszca i cietrzewia w 11 krajach europejskich.

Następne podobne sympozjum planowane jest na marzec 1981 r.

Bogumiła Olech